

FIETSROUTE - 43 KM

Fietsen langs de Limes

Van Katwijk naar Leiden

provincie **HOLLAND**
ZUID

LEVE
DE LIMES!

themajaar 2009 provincie Zuid-Holland

Over deze fietsroute

Deze fietsroute (43 km) laat u kennis maken met een stukje Romeinse geschiedenis van Zuid-Holland. U volgt de Limes: de grens van het voormalige Romeinse rijk. Langs deze grens, die ruwweg de loop van de Oude Rijn volgt, zijn veel archeologische vondsten gedaan. Veel van de Romeinse historie zit echter ook nog in de grond. Met deze route fietst u niet alleen langs deze historische locaties, maar ook door knusse badplaatsen, langs historische monumenten en door de duinen.

In dit boekje vindt u een overzichtskaart van de route met daarbij een uitgebreide routebeschrijving. Bij de routebeschrijving en achter in dit boekje zijn enkele tips toegevoegd die u tijdens het fietsen mogelijk van pas komen. Bezienswaardigheden onderweg, maar ook bijvoorbeeld horecagelegenheden en fietsmakers.

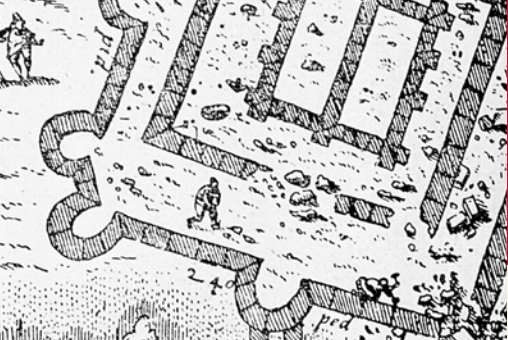
Met eigen vervoer

Deze route start vanaf de Boulevard van Katwijk aan Zee. Als u met de auto komt, kunt u nabij het startpunt parkeren, maar de route bijvoorbeeld ook oppakken vanaf één van de andere op de kaart aangegeven parkeerplaatsen. Komt u met het openbaar vervoer dan kunt u vanaf station Leiden CS fietsen naar Rapenburg en de route oppakken bij punt 22.

Leve de Limes

Deze fietsroute maakt deel uit van een serie van drie fietsroutes die in het kader van het themajaar 'Leve de Limes' (2009) zijn uitgegeven door provincie Zuid-Holland. Voor meer informatie over het themajaar 'Leve de Limes' en de verschillende activiteiten die in dit kader zijn georganiseerd, kunt u terecht op www.zuid-holland.com.

Veel fietsplezier!

1. Lugdunum - Brittenburg

De resten van Lugdunum, het meest westelijke grensfort van de Limes in Zuid-Holland, liggen tegenwoordig in zee. In de Middeleeuwen verscheen in schriftelijke bronnen de naam 'Borch te Bretten' wat uiteindelijk de naam Brittenburg opleverde. Vanaf 1520 tot in de 17^e eeuw kwamen restanten van Brittenburg af en toe boven water of

uit het zand tevoorschijn. Ondanks vele waarnemingen, vondsten en andere aanwijzingen is de precieze locatie van Brittenburg nog altijd niet bekend.

In het Katwijkse Museum vindt u alles over de Romeinse geschiedenis van Katwijk. Tekeningen van nederzetting geven het ontstaan van Katwijk weer. Uniek is een tekening van grensfort Brittenburg, weergegeven op de Peutinger kaart. Dit is één van de vroegst bekende kaarten van Europa.

De tentoongestelde kaart is een handgeschreven kopie uit de 12e of 13e eeuw en is gebaseerd op het Romeinse origineel dat tot in de 4e eeuw is bijgewerkt.

Open: di t/m za 10.00-17.00 uur.

2. Katwijkse Museum

Routebeschrijving

**START: BOULEVARD KATWIJK
(NOORDZIJDE, TEGENOVER HOTEL ZEE & DUIN)**

1. LUGDUNUM - BRITTENBURG

TIP 1: Recht voor u aan de Boulevard ziet u de witte Andreaskerk

- 1 ← Volg de Boulevard. Na hotel Noordzee linksaf (Voorstraat).
- 2 → Einde weg rechts fietspad op.
- 3 → Bij rotonde rechtsaf.
- 4 ← Na ca. 100 meter linksaf fietspad op (Nieuwe Duinweg).
- 5 → Onder het gemeentehuis door en vervolgens direct rechts (Koningin Julianalaan).
- 6 ↑ Rechtdoor aanhouden als de weg naar rechts afbuigt.
- 7 → Einde weg rechts (Cantneweg).
Fietspad richting Leiden volgen.
- 8 → Bij stoplichten oversteken en rechtsaf het fietspad op.
- 9 ← Na het tweede bruggetje, eerste afslag links (Broekweg).

3. Praetorium Agrippinae

Onder het centrum van Valkenburg liggen zes of zeven opeenvolgende Romeinse forten. Het zijn de getuigen van eeuwen Romeinse aanwezigheid op deze locatie.

De Romeinen bouwden het eerste fort, Praetorium Agrippinae, tegelijk met de oudste grensweg (Limes) langs de

Oude Rijn. Dit gebeurde tijdens de regering van keizer Caligula, die het fort vernoemde naar zijn moeder Agrippina. In het Castellumplein zijn de contouren van Praetorium Agrippinae met donkergrijze tegels gemarkeerd in het straatwerk. De bronzen doppen geven de loop van de Limes aan.

Ruim 300 jaar bewaakten de Romeinen in Valkenburg het meest noordelijke deel van het Romeinse Rijk.

Museum Oud Valkenburg toont een permanente tentoonstelling over het Romeinse erfgoed van Valkenburg. Ook vindt u hier een overzicht van het uitgebreide archeologisch onderzoek,

wat Valkenburg veel internationale allure heeft gegeven.

*Open: za 10.00-12.30 uur
(of op afspraak).*

4. Museum Oud Valkenburg

10 → Na de kerk rechtsaf (Castellumplein).

3. PRAETORIUM AGRIPPINAE

4. MUSEUM OUD-VALKENBURG (IN DE KERK)

11 → Rechtsaf (Kruisweg) en direct links. Gaat over in Burgemeester Lotsystraat.

12 → Einde weg rechts.

13 ← Bij kruising linksaf (Achterweg).

14 ← Op T-splitsing linksaf (Torenvlietslaan). U fietst nu langs de N206.

5. ROMEINSE WEG

15 ← Op viaduct linksaf (richting Valkenburg).

16 → Rechtsaf, onder viaduct door.

17 ← Linksaf en weg volgen tot aan stoplicht. Hier linksaf.

18 ↑ Bij volgende stoplicht rechtdoor (Rijndijk).

19 ← Fietspad volgen en linksaf onder spoorviaduct door.

20 ← Volg weg linksaf. Brug oversteken.

21 ↑ Na de brug parallelweg volgen. Gaat over in een fietspad richting centrum.

22 → Het spoor en enkele grachtjes oversteken en voor de stenen brug rechtsaf (Rapenburg).

5. Romeinse Weg

Vóór de Romeinse tijd waren er in onze streken ook wel wegen, maar dit waren met name paden die geen samenhangend geheel vormden. In Nederland legden de Romeinen voor het eerst in de geschiedenis een uitgebreid wegennet aan. De Limes was hier onderdeel van en vormde de noordgrens van het Romeinse Rijk.

Langs de N206 is een reconstructie van de Limes te zien. De mijlpaal aan de Torenvlietslaan diende als wegwijzer.

Het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden heeft een grote collectie Romeinse archeologische vondsten uit Nederland. Onder andere is hier het bronzen gezichtsmasker te bezichtigen dat is gevonden in de buurt van het Romeinse fort Matilo (in Leiden).

Men vermoedt dat het masker door een Romeinse ruiter als offer voor de goden in het water is gegooid.

Open: di t/m zo 10.00-17.00 uur.

Foto: Vergulde zilveren ruitershelm, RMO

6. Rijksmuseum van Oudheden

6. RIJKSMUSEUM VAN OUDHEDEN (AAN DE ANDERE KANT VAN DE GRACHT)

- 23 → Einde Rapenburg rechtsaf en direct links (Jan van Houtkade).
- 24 → Bij kruising met doorgaande weg rechtsaf.
- 25 ← Bij stoplicht schuin links oversteken en Plantsoen in rijden.
- 26 → Einde van het Plantsoen rechtsaf het fietspad op.
- 27 ← Brug oversteken en direct linksaf (Utrechts Jaagpad).
- 28 ← Einde Utrechtse Jaagpad linksaf, brug oversteken.
- 29 → Na de brug direct rechts (Roomburgerweg). Het water is nu aan uw rechterhand.
- 30 ← Bij volgende brug linksaf het fietspad op.
- 31 ← In woonwijk fietspad linksaf nemen en aanhouden.

- fietsroute
- startpunt
- nummer limeslocatie
- nummer tip
- parkeren
- horeca
- bezienswaardigheid
- fietsverhuur/reparatie
- station

7. Matilo

Het Romeinse fort Matilo werd gebouwd op een strategische plaats waar vier verschillende waterwegen samen kwamen: de Oude Rijn, de Zijl, de Leithe en de monding van het door de Romeinen gegraven kanaal van Corbulo. De archeologische resten van dit fort liggen nog in de bodem van de Leidse polder Roomburg.

Nu ziet u hier oude kassen en kleinschalige tuinbouw, maar de Gemeente Leiden heeft besloten om hier een recreatief stadspark te gaan bouwen met de naam Archeologisch Park Matilo.

7. MATILO

- 32 → Einde fietspad rechtsaf fietstunnel (Matilotunnel) door.
- 33 ← Terug cirkelen, Oude Rijn oversteken.
- 34 ← Einde fietspad linksaf, daarna rechts. Het water is aan uw linkerhand.
- 35 ↑ Volg het fietspad langs het water voor ca. 2,5 km. tot u bij een viaduct komt.
- 36 → Voor het viaduct rechtsaf en in de bocht naar links, viaduct op. Steek het water over.
- 37 → Bij stoplichten rechtsaf.
- 38 ← Einde fietspad links en direct rechts (Drontermeerlaan).
- 39 → Weg volgen tot u rechts het fietspad (Rozenpad) in kunt. U fietst nu langs de rivier De Zijl.
- 40 ← Na woonwijk fietspad naar links volgen.
- 41 → Na golfbaan rechtsaf.
- 42 ← Eerste fietspad links nemen. Bruggetje oversteken en weg volgen.
- 43 ↑ Fietspad langs spoor volgen (richting centrum).
- 44 → Bij stoplichten oversteken en direct rechtsaf richting Sassenheim (Sweilandstraat).

- 45 → Eerste weg rechtsaf (Lockhorstlaan).
- 46 ← En meteen weer linksaf (Jan Steenlaan, gaat later over in Dorpsstraat).

TIP 2: Woonhuis Jan Steen

- 47 ← Na ca. 750 meter, bij einde winkelstraat linksaf (Burg. Nederburghlaan).
- 48 → Bij de doorgaande weg oversteken en rechtsaf.

TIP 3: Huys te Warmont (parkeerplaats rechts, net buiten bebouwde kom)

- 49 ↑ Volg het fietspad langs de weg, Warmont uit, over het viaduct.
- 50 → Rechtdoor aanhouden tot stoplicht. Hier rechtsaf (Hoofdstraat).
- 51 ← Voor de kerk linksaf en rechtdoor aanhouden, winkelstraat in.
- 52 ← Einde winkelstraat direct links (Teijlingerlaan).
- TIP 4: Aan het einde van de straat ziet u links de Ruïne van Teylingen**
- 53 ← Weg volgen tot aan de doorgaande weg (N443). Hier linksaf.
- 54 ← Volg de N443, spoor en water oversteken en daarna direct linksaf richting Noordwijk (Haarlemmer Trekvaart).

TIP 5: Haarlemmer Trekvaart

- 55 → Einde fietspad rechtsaf (van Berckelweg).
- 56 ← Onder viaduct door en linksaf Noordwijk in.
- 57 ← Eerste weg links (Nachtegaalslaan) en bruggetje over.
- 58 → Na tweede bruggetje rechts.
- 59 ← Einde weg linksaf (Herenweg).
- 60 → Bij de rotonde rechtsaf (Beeklaan).
- 61 ← Weg volgen en bij de tweede rotonde links aanhouden.
- 62 ← Eerste weg linksaf, Koningin Astrid Boulevard volgen.
- 63 ↑ Einde boulevard rechtdoor het fietspad op. Volg dit pad door de duinen voor ca. 3 km.
- 64 ↑ Einde fietspad rechtdoor, Buitensluis over. Rechts ziet u de monding van de Oude Rijn.
- 65 → Na de sluis direct rechtsaf. U bent nu weer op de Boulevard van Katwijk aan Zee.

EINDE FIETSRUTE

Tips

TIP 1

Andreaskerk, Katwijk aan Zee

De Andreaskerk wordt ook wel Oude Kerk of Witte Kerk genoemd. Oorspronkelijk stond de kerk bijna in het centrum, maar door duinafslag tijdens verschillende stormen staat hij nu langs de kustlijn. De kerk is gebouwd in 1460 en daarna diverse malen hersteld.

TIP 2

Huis van Jan Steen, Warmond

In dit huis (nr. 36), uitkijkend op de parkeerplaats woonde de bekende schilder Jan Steen van 1656 t/m 1660. Zijn schilderijen van drukke en chaotische taferelen uit het dagelijks leven werden zo bekend dat “een huishouden van Jan Steen” nog steeds een veelgebruikte Nederlandse uitdrukking is.

Huys te Warmont, Warmond

TIP 3

Het buitenhuis Huys te Warmont heeft een roerige geschiedenis achter de rug. Het Middeleeuws kasteel dat op deze plek stond is tweemaal afgebrand, herbouwd en tijdens het beleg van Leiden (1573) door de Spanjaarden verwoest. Het huis is daarna opnieuw herbouwd en kent nu een classicistische stijl.

Ruïne van Teijlingen, Sassenheim

TIP 4

De ruïne van Teylingen is een ringburcht met een woontoren. Ooit hoorde hier ook een voorburcht en poortgebouw bij, maar hiervan is niets meer terug te vinden. De graven van Holland gebruikten het kasteel als jachtslot. Zij zetten er een leenman in die hout, wild en vis aan het hof leverde.

Haarlemmertrekvaart

TIP 5

Hier in Halfweg begon de trekvaart tussen Haarlem en Leiden. In 1656 werd de eerste paal geslagen, die het begin inluidde van een lange geschiedenis van trekvaart op deze route. Met door paarden getrokken schuiten werd een dienstregeling onderhouden tussen Haarlem en Leiden, wat snel en betrouwbaar vervoer mogelijk maakte.

Onderweg

Fietsverhuur & Fietsmakers

Fa. P. Zijderduin

Voorstraat 31, Katwijk
T 071 401 29 54

Fietspoint Oldenburger

Station Leiden CS
Stationsplein 35, Leiden
T 071 512 00 68

Theo's Fietsplus

Losplaatsweg 6, Noordwijk
T 071 361 29 40

Rent-A-Bike-Service Kees van Dam

Havenstraat 78, Noordwijkerhout
T 0252 373 714

Leendert Kuijper Tweewielers

Hoofdstraat 144, Sassenheim
T 0252 211 127

Horeca

Er is volop horeca in Katwijk, Leiden, Warmond, Sassenheim en Noordwijk

Musea & Bezienswaardigheden

Katwijk's Museum

Voorstraat 46, Katwijk
T 071 401 30 47
Open: di t/m za 10.00-17.00 uur

Naturalis

Darwinweg 2, Leiden
T 071 568 76 00
Open: di t/m vr 10.00-17.00 uur,
za en zo 10.00-18.00 uur

Rijksmuseum van Oudheden

Rapenburg 28, Leiden
T 071 516 31 63
Open: di t/m zo 10.00-17.00 uur

Space Expo

Keplerlaan 3, Noordwijk
T 0900 876 543 21
Open: di t/m zo 10.00-17.00 uur

Corpus 'reis door de mens'

Willem Einthovenstraat 1,
Oegstgeest
T 071 751 02 00
Open: di t/m zo 9.30-19.00 uur,
do tot 22.00 uur

Museum Oud Valkenburg

Prof. Dr. W. Glasbergenlaan 11,
Valkenburg
T 071 407 59 39
Open: za 10.00-12.30 uur
(of op afspraak)

Ruïne van Teijlingen

Teylingerlaan 15A, Voorhout
Open: mrt t/m okt
wo t/m zo 14.00-17.00 uur

Colofon

Deze fietsroute is uitgegeven in opdracht van provincie Zuid-Holland.

Uitgever

Zuid-Hollands Bureau voor Toerisme
Postbus 3267, 2601 DG Delft
T 015 251 23 30
E info@zhbt.nl
I www.zhbt.nl

Kijk voor meer informatie over fietsroutes en bezienswaardigheden in Zuid-Holland op www.zuid-holland.com.

Redactie

Zuid-Hollands Bureau voor Toerisme

Beeldmateriaal

Zuid-Hollands Bureau voor Toerisme, provincie Zuid-Holland, RACM, Erfgoedhuis Zuid-Holland, Katwijk Marketing, Rijksmuseum van Oudheden en Durendale Reizen

Kaart

Mijs cartografie en vormgeving

Vormgeving

Ontwerpwerk, Den Haag

Druk

OBT b.v.

Archiveringsnummer 092017

© maart 2009

De inhoud van deze routefolder is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Het Zuid-Hollands Bureau voor Toerisme aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de vermelde gegevens.

provincie
ZUID HOLLAND

LEVE
DE LIMES!
themajaar 2009 provincie Zuid-Holland

Hollandia
www.zuid-holland.com

Ontdek het leven langs de Limes!

De Limes is de grens van het Romeinse Rijk. De Limes, uitgesproken als Lie-mes, bestond uit een militaire zone opgebouwd uit een weg, forten, wachttorens en nederzettingen.

Langs de grens ontstond een belangrijke transportroute en vond uitwisseling van culturen plaats tussen de Germanen uit het noorden en de rijke beschaving die was opgerukt uit Rome.

Nu is de Limes het grootste archeologische monument van Nederland. Slechts delen ervan zijn zichtbaar. Vaak is de Limes echter opgegaan in het landschap zoals we dat nu kennen.

Toch is er langs de Limes genoeg te beleven. Wandel of fiets op het pad waar de Romeinen hebben gelopen, bekijk de kunstzinnige verwijzingen in het landschap, leer meer over ons Romeins verleden in één van de musea of bezoek het Fort Wierickerschans dat in 1673 op de Limes is gebouwd.

Kijk op

www.levedelimes.nl
voor alle activiteiten
van het themajaar
2009.

